

Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen
Tjänsteskrivelse till Kulturnämnden

Datum:
2025-02-17

Diarienummer:
KTN-2025-00048

Handläggare:
Anna Röst

Samrådsyttrande över detaljplan för del av kvarteret Idun, södra

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

1. **att** till plan- och byggnadsnämnden avge upprättat samrådsyttrande avseende detaljplan för del av kvarteret Idun, södra

Ärendet

Kulturnämnden har möjlighet att lämna synpunkter på detaljplan för del av kvarteret Idun, södra i samrådsskede 7 februari-21 mars 2025.

Detaljplanen syftar till att omvandla en del av kvarteret Idun genom rivning av äldre bebyggelse som ersätts med nya flerbostadshus omfattande cirka 140 bostäder och lokaler för centrumverksamheter. Planen möjliggör en ökad byggrätt i planområdet och bebyggelse i fyra till åtta våningar, samt en ny gång- och cykelväg genom planområdet.

Beredning

Ärendet har beretts av avdelning Uppsala konst och kulturarv inom kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen.

Föredragning

Planområdet är beläget i Svartbäcken, cirka 1,5 kilometer norr om Uppsala resecentrum och utgör en del av kvarteret Idun. Planområdet är cirka 8900 kvadratmeter stort, och ligger ca 100 meter öster om Fyrisån.

I planområdet finns idag två flerbostadshus i två våningar, ritade av Gösta Wikforss på 1950-talet (varav ett används som stödboende), samt en enplansbyggnad för

gemensamhetsändamål.

I tjänsteskrivelsen sammanfattas detaljplanens huvuddrag. Handlingarna plankarta och planbeskrivning är bilagda tjänsteskrivelsen. För mer information om detaljplanen hänvisas till denna webbsida: www.uppsala.se/kommun-och-politik/publikationer/dialog/tyck-till-om-detaljplan-for-del-av-kvarteret-idun-sodra--samrad/

Detaljplanen

Ett genomförande av detaljplanen innebär att de två befintliga flerbostadshusen rivs. Planområdet bebyggs med flera nya flerbostadshus, med verksamhetslokaler i bottenvåningar. Planen medger lamell- och gårdshus i fyra till fem våningar samt ett punkthus i åtta våningar.

Detaljplanearbetet tar stöd i gällande översiktsplan och innerstadsstrategi som anger att Svartbäcksgatan och det aktuella området är utpekade som ”nya stadskvarter” där nytillskott av bebyggelse kan tillkomma. Rivningen av de befintliga tvåvåningshusen förklaras med att fastighetsägaren bedömer att det inte är möjligt att tillbygga dem med ytterligare våningsplan.

Kulturarv i anslutning till planområdet och inom planområdet

Kvarteret Idun är beläget längs Svartbäcksgatans västra sida, i en del av innerstaden som uppvisar en blandad bebyggelse med flera olika årsringar. Längs gaturummet dominerar lamellhus från 1900-talets mitt.

Inom kvarteret Idun som helhet finns, utöver den befintliga bostadsbebyggelsen, en påtaglig övervikt av bebyggelse kopplad till vård och omsorg. Här finns idag två äldreboenden, ett korttidsboende och ett seniorboende. Utmed kvarteretsgatan som leder genom kvarteret Idun från Svartbäcksgatan ligger tre äldre byggnader, varav två ritade av tidigare stadsarkitekten Gunnar Leche. Här finns en förskola och en daglig verksamhet för ungdomar med funktionsvariationer.

Kopplingen till vård och omsorg har en lång tradition inom kvarteret Idun. 1815 inköptes ett hus i kvarteret för ändamålet ”Invalid- corrections- och arbetshus” och från 1857 drevs verksamheten av Uppsala stad. Man expanderade under slutet av 1800-talet med flera nya sjukhusbyggnader och så småningom kallades området Uppsala ålderdoms- och sjukhem. Områdets vård- och omsorgsbebyggelse expanderade även under 1920- och 30-talen genom planer av Gunnar Leche, och under 1960-talet var det dåvarande stadsarkitekt Gösta Wikforss som utvecklade kvarteret Idun med ålderdomshem. Pensionärsbostäder hade vid denna tid också tillkommit i intilliggande kvarteret Hagbard.

I planområdet, som ligger i södra delen av kvarteret Idun, finns idag två flerbostadshus och en mindre byggnad ritade av Gösta Wikforss på 1950-talet. Det ena används som stödboende och ansluter således till kontinuiteten med vård och omsorgsfastigheter inom kvarteret Idun och i Svartbäcken. Gösta Wikforss är en framträdande representant för den arkitekturstil från 1900-talets mitt som i allt högre utsträckning idag bedöms som värdefull, med sina tidstypiska kvaliteter. Byggnaderna har ljusgula putsade fasader och särpräglade entrépartier och tidstypiskt utformade trapp- och balkongräcken.

Kulturarv i planförslaget

Planen medför att två tidstypiska flerbostadshus ritade av Gösta Wikforss rivs. Planområdet omvandlas och förtätas genom kraftigt ökad byggrätt och byggnadshöjder från fyra till åtta våningar. Fastighetsägarens förslag är, enligt planbeskrivningen, att bevara två längor med liknande byggnader direkt söder om planområdet i syfte att bevara den årsring som byggnaderna utgör. Den nya bebyggelsen i planområdet ska knyta an till karaktärsdragen i den befintliga bebyggelsen.

Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen noterar att det inte ingår något kulturhistoriskt underlag i planhandlingarna, utöver en siktstudie som kortfattat analyserar åttavåningsbyggnadens påverkan på siktlinjerna mot stadens märkesbyggnader.

Offentlig konst

Det finns idag ingen offentlig konst inom planområdet. Kulturnämnden har pågående konststatsningar längs årummet och Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen planerar att utreda förutsättningarna för ett konstprogram längs "Norra åstråket".

Kultur- idrotts- och fritidsförvaltningens bedömning

Omvandlingen av den aktuella delen av kvarteret Idun medför en kraftigt ändrad stadsbild i kvarteret och förlust av två byggnader av en av Uppsalas främste arkitekter under 1900-talet, Gösta Wikforss. Omvandlingen av kvarteret har stöd i översiktsplan och innerstadsstrategi, och förvaltningen ser positivt på att planen möjliggör förtätning med ytterligare bostäder och verksamhetslokaler som levandegör området.

Dock ser Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen att planen inte uppfyller ambitionen som formuleras i innerstadsstrategin om en blandad stadsmiljö och en värdeät stadsbebyggelse. Här anges att äldre bebyggelse ska tillföra variation i skala, uttryck och innehåll som komplement till ny bebyggelse (innerstadsstrategin s. 68–69). Rivningen av Wikforss-husen från 1950-talet motsäger denna ambition, och utgör en förlust för kulturarvet i såväl kulturhistoriskt som arkitekturhistoriskt avseende i denna del av innerstaden.

Det är en brist att planarbetet hittills inte inkluderat någon kulturhistorisk utredning eller konsekvensanalys av den föreslagna rivningen. 1900-talets arkitektur är en del av stadens kulturarv som idag i allt högre grad värderas som särskilt värdefull. Då dessa byggnader dessutom är tidstypiska med hög detaljeringsgrad i utförandet och ritade av en av sin tids mest framträdande arkitekter bör särskilda beaktanden göras. Ambitionen att bevara liknande byggnader söder om det aktuella planområdet är lovvärt, men då sådana ställningstaganden är föremål för en annan planprocess kan det inte vägas in som en säkerhet i Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningens bedömning.

Uppsalas kommuns fjärde fokusmål är att Uppsala ska leda klimatomställningen. I det ingår att minska klimatpåverkande utsläpp. Bygg- och fastighetssektorn står för en betydande del av samhällets klimatpåverkan. Produktion av byggmaterial och själva byggprocessen genererar betydande utsläpp av växthusgaser (Bostäder, lokaler och byggande, Boverket 2021). Utgångspunkten bör ur såväl kulturarvs- som hållbarhetsperspektiv vara att bevara de två byggnaderna från 1950-talet. Som planarbetet visat finns plats i planområdet att förtäta med ytterligare byggnader som kan komplettera det nya stadskvarteret med bostäder och verksamhetslokaler.

I planförslaget presenteras ett flerbostadshus om åtta våningars höjd, vilket är avsevärt högre än kringliggande bebyggelse. Stråket längs Svartbäcksgatan utgör en av de i

innerstadsstrategin utpekade siktsektorerna. Den siktstudie (utförd 2021) som ingår i planhandlingarna är mycket summarisk och består endast av tre sidor med tre utvalda vypunkter.

Sammanfattningsvis anser i Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen att den föreslagna detaljplanen bör avstyrkas i sin nuvarande form. De befintliga kultur- och arkitekturhistoriska värdena bör utredas, och påverkan på stadsbilden av det föreslagna åttavåningshuset bör ytterligare preciseras och bedömas.

Förvaltningen bedömer att det är möjligt att utreda ett bevarande av befintlig bebyggelse som med varsamma kompletteringar och ökade byggrätter i planområdet uppfyller översiktsplanens och innerstadsstrategins ambitioner.

Slutligen vill Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen rekommendera en påminnelse till fastighetsägaren att, i händelse av planens antagande, säkerställa eventuell byggnadsfast konst i de befintliga byggnaderna inom planområdet.

Ekonomiska konsekvenser

Inte aktuellt i ärendet.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse daterad den 17 februari 2025
- Bilaga 1, Förslag till samrådsyttrande över detaljplan för del av kvarteret Idun, södra
- Bilaga 2, Plankarta
- Bilaga 3, Planbeskrivning

Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen

Sten Bernhardsson
Förvaltningsdirektör

Kulturnämnden
YttrandePlan- och byggnadsnämnden
Ert diarienummer: PBN 2025-000290

Samrådsyttrande över detaljplan för del av kvarteret Idun, södra

Kulturnämnden har möjlighet att lämna synpunkter på detaljplan för del av kvarteret Idun södra, i samrådsskede 7 februari-21 mars 2025.

Kulturnämnden bedömer på en övergripande nivå att utveckling av planområdet, del av kvarteret Idun södra, är positivt och i linje med ambitionerna i gällande översiktsplan och innerstadsstrategi.

Det föreliggande planförslaget har dock negativa effekter på kulturarvet i innerstaden, då två tidstypiska byggnader från 1950-talet av dåvarande stadsarkitekten Gösta Wikforss rivs. Vidare blir den nya bebyggelsen blir väsentligt högre än den nuvarande, och ett åttavåningshus möjliggörs. Därför anser Kulturnämnden att planen inte tillfullo uppfyller innerstadsstrategins ambitioner om en blandad och värdetät stadsbebyggelse.

Kulturnämnden noterar att planförslaget inte blivit föremål för någon kulturhistorisk utredning eller konsekvensanalys. 1900-talets arkitektur är en del av stadens kulturarv som idag i allt högre grad värderas som särskilt värdefull. Då de aktuella byggnaderna dessutom är tidstypiska med hög detaljeringsgrad i utförandet och ritade av en av sin tids mest framträdande arkitekter bör särskilda beaktanden göras. Ambitionen, som anges i planbeskrivningen, att bevara liknande byggnader söder om det aktuella planområdet är lovvärt, men då sådana ställningstaganden är föremål för en annan, kommande planprocess kan det inte vägas in i Kulturnämndens bedömning.

Kulturnämnden anser att utgångspunkten för utveckling av planområdet såväl ur kulturarvs- som hållbarhetsperspektiv bör vara att bevara de två byggnaderna från 1950-talet. Uppsalas kommuns fjärde fokusmål är att Uppsala ska leda klimatomställningen. I det ingår att minska klimatpåverkande utsläpp. Bygg- och fastighetssektorn står för en betydande del av samhällets klimatpåverkan. Ett alternativ som bevarar befintlig bebyggelse och samtidigt möjliggör förtätning i planområdet med nya bostäder och verksamhetslokaler är inte tillräckligt utrett eller beaktat. Likaledes är den siktstudie som ingår i planhandlingarna alltför summarisk för att kunna bedöma konsekvenserna av ett åttavåningshus i en utpekad siktsektor mot Uppsalas märkesbyggnader.

Sammanfattningsvis avstyrker Kulturnämnden planförslaget i sin nuvarande form. De befintliga kultur- och arkitekturhistoriska värdena bör utredas, och påverkan på stadsbilden av det föreslagna åttavåningshuset bör ytterligare preciseras och bedömas. Kulturnämnden bedömer att det är möjligt att utreda ett bevarande av befintlig bebyggelse som med varsamma kompletteringar och ökade byggrätter i planområdet uppfyller översiktsplanens och innerstadsstrategins ambitioner.

Slutligen vill Kulturnämnden rekommendera en påminnelse till fastighetsägaren att, i händelse av planens antagande, säkerställa eventuell byggnadsfast konst i de befintliga byggnaderna inom planområdet.

Kulturnämnden

Linda Eskilsson
Ordförande

Anna Eriksson
Nämndsekreterare